

”L’illustré Mr Mouton”

Av KENNETH SPARR

De biografiska uppgifterna om CHARLES MOUTON är mycket sparsamma och osäkra. Mariette anger i sin ”Abecedario” att Mouton var 64 år gammal när François de Troy år 1690 målade hans porträtt. Hans födelseår bör alltså ligga omkring 1626. Någon har spekulerat kring frågan om Charles på något sätt var släkt med lutmakaren Pierre Mouton, som var verksam i Paris mellan 1626 och 1660. En annan har velat förlägga hans födelse till staden Rouen, vid Seine och drygt 10 mil från Paris. Vissa obekräftade uppgifter finns om att han efter 1670 vistades vid hovet i Turin i Italien. Hans anknytning till Paris är dock väl dokumenterad. 1678 bodde han på rue l’Eperon och 1691—1692 på rue Saint-Antoine, där han även undervisade på luta.

Till Moutons elever hörde René Milleran, ”professeur de langues français, allemande et anglais et interprété du roi dans sa Cour de parlement”, lutenisten Philipp Franz le Sage de Richée samt dottern till gravören Gérard Edelinck. Milleran, som föddes ca 1655 i Saumur, efterlämnade en luttaturhandskrift och ger i denna en förteckning över de främsta lutenisterna. Först på denna återfinns ”l’illustré Mr Mouton, mon maitre” och Moutons musik är också rikt representerad i handskriften. Le Sage de Richée nämner i förordet till sin ”Cabinet der Lauten” (1695) att han själv har hört Mouton spela och ”auch das Glück gehabt sein Lehrling zu sein”. Edelinck framställde gravyren efter de Troys porträtt som ett tack för att Mouton så välvilligt hade gett dottern lektioner på luta.

Ytterligare en adress i Paris med anknytning till Mouton finns: ”rue Saint-André des Arts, proche l’hostel de Lion”. Denna uppgift finns i Moutons båda bevarade lutböcker och han anger att dessa går att köpa ”chez l’auteur” på den nämnda adressen. Moutons dödsår är inte känt, men bör ligga omkring 1700—1710.

François de Troys berömda porträtt av Mouton och Edelincks gravyr efter porträttet ger kompletterande upplysningar både om Mouton själv, hans instrument och hans spelteknik. Porträttet finns i Louvren och det har beskrivits ingående av André Tessier. Moutons kostbara och eleganta klädsel påminner starkt om den som bars av medlemmarna i ”Musique Royale”, bl a ”Les grand violons”. Något annat belägg för att Mouton tillhört de kungliga musikerna finns emellertid inte. Porträttet berättar också om Moutons personlighet. Tessier skriver:

Hans intelligenta anletsdrag är behagliga . . . en hög panna, ögon som fortfarande är livliga fastän trötta, en kraftig örnäsa, en uttrycksfull mun som på en gång är spirituellt och melankoliskt, allt detta bildar en helhet av fängslande mångtydighet. Hans leende är både artigt och raljerande . . .

Mouton har en avspänd och elegant spelställning, som väl överensstämmer med hans musik. Man konstaterar också att hans handpositioner är exakt sådana som han beskriver hur de bör vara i sin ”Pièces de luth”. Den luta han spelar på (kanske ett instrument av Jean Desmoulin, den berömda lutmakaren från Paris) har den klassiska formen, som återfinns bl a hos 1500-talsmästarna Hans Frei och Laux Maler.



Lutenisten Charles Mouton. Kopparstick av Gerhard Edelinck efter en oljemålning av François de Troy (1690).
Foto: Royal College of Music, London.

Mouton och musiken

Mouton växte upp under en period då fransmännen ledde utvecklingen och nyskapandet av lutmusiken. Han var sannolikt elev till Denis Gaultier och komponerade också ett musikaliskt "liktal" (L'Oraison funèbre) vid lärarens död. Denna tombeau är originell till sin uppbyggnad genom att den ger en katalog över de former som Gaultier utnyttjade i sin musik. Mouton influerades naturligtvis av Gaultier och de andra franska lutenisterna, men utvecklade en egen stil, synnerligen förfinad och exakt noterad i de tryckta lutböckerna. Ernst Gottlieb Baron ger följande karakteristik av den franska lutmusiken:

Vad beträffar lutan, så har fransmännen inte åstadkommit särskilt mycket . . .

Mouton och Dufaut följde sina egna genier och försummade det kantabia. Gallo gav sina stycken så konstiga namn att man har svårt att begripa hur de hänger samman med musiken . . . De byter alltför ofta stämman så att man inte ens kan känna igen melodin och som jag tidigare nämnde finns här mycket litet *Cantabile* . . .

Karakteristiken är säkert riktig med utgångspunkt från Barons tid och den då förhärskande musikmakern. För de franska lutenisterna var emellertid "sound and silence" viktigare än melodin. Även Mouton kan kritiseras för att använda konstiga namn för sina musikstycken. Men dessa namn var säkert medvetet valda och gav dåtidens bildade fransmän associationer som är oss främmande. De konstiga titlarna ger sannolikt anspelningar på personer, händelser och inte minst den klassiska mytologin.

Moutons musik har nått en relativt stor spridning i Europa och finns, förutom i hans egna böcker, bevarad i åtskilliga handskrifter. Beträffande hans egna böcker råder stor osäkerhet om hur många som egentligen publicerades liksom om dateringen av de två delar som är bevarade. Enligt förläggaren Estienne Rogers kataloger så skulle han ha tryckt fyra böcker men inget exemplar av den tredje och fjärde boken har påträffats. Den första och den andra bör ha publicerats under 1690-talet. Några svenska källor kan ge en viss information kring dateringen.

Moutons musik i Sverige

I Sverige finns fyra hittills kända handskrifter med musik av Mouton. Tre av dessa är tabulaturer för luta och en är tabulatur för klaverinstrument:

- 1) KLM 21.072, Kalmar läns museum, Kalmar (luttabulatur)
- 2) KLM 21.068, Kalmar läns museum, Kalmar (lut- och gambatabulatur)
- 3) Wenster G. 34, Universitetsbiblioteket, Lund (luttabulatur)
- 4) S 176, Kungl biblioteket, Stockholm (klavertabulatur)

Hälften av satserna har konkordanser i Moutons tryckta böcker (se nedan!). Handskriften S 176, som ju är en klavertabulatur, innehåller en sats: "La belle Themise. Courante de Mouton". Här finns det anledning att anknyta till en intressant notis i Erik Ekholms "Samling till et Svenskt musikaliskt Bibliothek . . . År 1779". Här står följande:

1679 *Pieces pour le Clavecin*, signées des Notes de Tabulature, avec l'Avertissement de Mouton, servant à l'intelligence des Pieces contenues dans son Livre imprimé.

Mscr i Notboksformat.

Not. Detta är en widlöftig skrifwen Claver-Not-Bok, som tillhört Fru Märta Ribbing, hvilken på främsta sidan tecknat sitt namn och årtalet 1679, säjande tillika sig hafwa ärft denna Not-Bok efter sin Sal. Herr Fader.

Notisen ger flera intressanta, om än osäkra, upplysningar. Om årtalet 1679 är korrekt så måste kronologin för Moutons lutböcker förskjutas 20 år tillbaka i tiden. I dag anses hans

böcker ha publicerats ca 1698—1699. Det finns emellertid en del som talar för att de två sista siffrorna i notisens årtal har bytt plats. Märta Ribbings far bör ha varit Lennart Ribbing, som levde mellan 1631 och 1697. Detta skulle i så fall kunna innebära att någon av Moutons böcker tryckts före 1697. Att Moutons musik även finns i klaverversioner framgår klart av handskriften S 176 och det finns knappast anledning att betvivla Ekholms uppgift på denna punkt. Något besynnerligt är det emellertid om en klaverbok skulle vara försedd med Moutons företal till lutböckerna! En tanke som föresvävar en är naturligtvis att det funnits en tryckt klaverbok med musik bl a av Mouton. Uppgifter om en sådan saknas dock helt. Tyvärr saknar vi också det levande beviset: den klaverbok som Ekholm nämner har inte återfunnits.

En utgångspunkt för dateringen av Moutons tryckta böcker har annars varit det exemplar av den andra boken, som Johan Arent Bellman (1664—1709) förvärvade i Paris den 27 februari 1699. Anledningen till Bellmans besök i Paris var att han som informator till Herman Fleming medföljde på dennes studieresa genom Europa. Bellman var mångsidigt begåvad, inte minst musikaliskt. Han deltog som musiker vid Karl XI:s kröning och verkade som diskantist vid hovkapellet till 1680. Det finns all anledning att tro att han också spelade luta. Bellmans Mouton-bok dyker senare upp i den svenske kompositören August Södermans (1832—1876) ägo och upptäcktes i dennes kvarlåtenskap av Adolf Lindgren. Lindgren beskrev den bl a i en uppsats i Svensk musiktidning 1890. Lutboken hamnade 1905 i samlaren Carl Claudius ägo och finns nu på Musikhistorisk Museum i Köpenhamn. Följande verk av Mouton finns i svenska handskrifter (romersk I betecknar Moutons första bok och siffrorna efter kolon anger sida):

Handskrift	Fol	Titel	Konkordans
KLM 21.072	37	Prelude de Muton	
”	37 ^V	Allemande de Muton	
”	38	Gavott de Muton	
”	38 ^V	Courante de Mouton	
”	39	Menuett de Mouton	
”	39 ^V	Sarab. de Muton	
”	40 ^V	Gigue de Mouton	
”	54 ^V	Prelude de Muton	I:30
”	55 ^V	Tombeau de Madame Pavanne	I:32
”	56 ^V	La belle Piemontoise Courante — Double	I:42
”	57 ^V	(Le Depit Amoureux) — Double	I:52
”	58 ^V	La belle Bergere Sarab	I:46
”	59	La belle Danoise Gavotte	I:64
”	59 ^V	La belle Espagnolle Chaconne	I:62
KLM 21.068	10 ^V	Courante de vieux Gautier en c molle	I:42
Wenster G. 34	12	Bouree M.M. (?)	
”	14 ^V	Tombeau de Monsr Mouton	I:32
”	48	Double de la belle homicide	I:16
S 176	13 ^V	La Belle Themise. Courante de Mouton	

Litteratur

- Baron**, Ernst Gottlieb, Study of the Lute (1727). Redondo Beach, 1976.
- Brenet**, Michel, Notes sur l'histoire du luth en France (Rivista Musicale Italiana 5/1898 s. 637—676 och 6/1899 s. 1—44)
- Ekholm**, Erik, Samling til et Svenskt musikaliskt Bibliothek . . . År 1779. (Avskrift i Kungl. musikaliska akademiens bibliotek)
- Lindgren**, Adolf, Dans och luts spel i forna dagar (Svensk musiktidning 1890 s. 147—149)
- Lindgren**, Adolf, Ein Lautenbuch von Mouton (Monatshefte für Musikgeschichte 23/1891 s. 4—15)
- Manuscrit Milleran**: Tablature de luth français c. 1690 (Bibliothèque Nationale, Paris, Rés. 823). Genève, 1976.
- Mouton**, Charles, Pièces de luth sur differ.ts modes composées par Monsr. Mouton. Paris s.a. (exemplar i Claudius-samlingen, Musikhistorisk Museum, Köpenhamn)
- Mouton**, Charles, Pièces de luth sur differents Modes: Premier et Deuxième Livres. Genève, 1978.
- Rudén**, Jan Olof, Music in tablature: a thematic index with source descriptions of music in tablature notation in Sweden. Stockholm, 1981.
- Rollin**, Monique, La suite pour luth dans l'oeuvre de Charles Mouton (Revue Musical 1955 s. 76—88)
- Sparr**, Kenneth, Luttabulaturer i svenska bibliotek 5. Kalmar läns museum (SGLS 10/1977, nr 2, s. 29—35)
- Sparr**, Kenneth, Musik för luta i Kalmar: Tabulaturhandskriften KLM 21.072 i läns-museet (Kalmar län 1977 s. 50—73)
- Tessier**, André, Le portrait du luthiste Mouton, par F. de Troy au Musée su Louvre (La Revue de l'art ancien et moderne 1925 s. 127—131)
- Verchaly**, André, Mouton, Charles (Die Musik in Geschichte und Gegenwart 9 sp. 679)